

KANADA A MY V TRAMPSKÝCH PÍSNÍCH

Irena Příbylová

Představa Kanady dlouho splývala v české mysli s termínem ‚Amerika‘. Bez osobní zkušenosti lidé málo rozlišovali, co je ve Spojených státech amerických a co je v Kanadě. Do dobrodružné literatury vstoupil především kanadský severozápad (Britská Kolumbie, Severozápadní teritoria a Yukon) a severozápadní výběžek kontinentu patřící k USA (Aljaška). K obrazu této oblasti přispívaly na začátku 20. století české překlady knih a povídek o životě na dálném severu Jacka Londona (1876–1916)¹ a příběhy o zvířatech v divočině Jamese Curwooda (1878–1927). Ernest Thompson Seton (1860–1946) zpopularizoval přírodu v lesnaté části příjinného státu Manitoba. Do roku 1918 byl Seton u nás jeden ze tří nejčastěji překládaných kanadských autorů, v letech 1918–1944 pak jednoznačně vedl: na jeho kontě najdeme 76 knižních položek (Sparling 2012: 42). Londonovi čtenáři adoptovali termín *tramp* a použili jej jako nálepku pro nově vznikajícího životní styl mládeže, která hledala romantiku v lesích za městy. Seton je inspiroval ideou Woodcraftu – lesní moudrosti neboli myšlenkou života v přírodě po indiánském způsobu. Woodcraft se také částečně promítl do filozofie čerstvě založeného českého skautingu.

V prvních desetiletích nové Československé republiky se mnozí Češi vydali za oceán a „Ameriku“ objevovali osobně. Portrét Kanady začal postupně získávat ostřejší obrysy. Roční pobyt v USA počátkem 20. let 20. století ovlivnil novináře a překladatele Jaroslava Arnošta Trpáka (1892–1968) natolik, že dal svému rodnému kraji, Jindřichohradecku, přezdívku Česká Kanada. Pod novinovým titulkem *Kousek Kanady v Čechách* vyzdvihuje Trpák vlastnosti regionu: „...vlní se terén do kopců a tmaví se hustými lesy, díváte se na neschťné hladiny nejen velkých rybníků, ale hotových jezer,

1. Data narození a úmrtí spisovatelů a novinářů jsou převzata z Wikipedie, data trampů z www.trapsavec.cz.

orámovaných hlubokými lesy. [...] Lesy v tomto kraji jsou proslulé jak svojí divokostí, tak bohatstvím zvěře i lesních plodin.“ (Trpák 1928: 1).² V letech 1928–1932 referovaly Lidové noviny, Radiojournal a další o cestovateli a dobrodruhu Janu Eskymo Welzlovi (1868–1948), rodákovi ze Zábřeha. Polárník, který se nakrátko vrátil do vlasti a udivoval barvitými zážitky, strávil několik desetiletí na kanadském severu a také tam později zemřel. V jednom z lístků do Brna píše: *„Dawson Klondyke, 14. 8. 1929. Jan Welzl polarňi cestovatel odesílá první pozdravení ze zlate země Aljašky. Zdalenost' od Brna 21 tisíc kilometrů. Na cestě 47 dní 7 tisíc kilometru vic do polárního kruhu ledového moře Z Bohem už odcestoval. Jeden tisíc kilometrů již jsem projel po řece Yukonu. Z Bohem.*“ (Golombek – Valenta 1971: 160)

Romantika a humor

Představa Kanady měla zřejmě největší ohlas mezi českými trampy. Když v roce 1936 spisovatel Seton zavítal za členy Ligy lesní moudrosti do Prahy³ a přednášel v indiánském oblečení, v trampském hnutí kulminovala tzv. doba kanadská (Hurikán 1990: 21–22). Trampové chodili ve sportovním oblečení, nosili boty zvané ‚kanady‘, stavěli si sruby, po řekách se plavili v kanadských kánoích⁴, bavili se drsným, tzv. kanadským humorem. Romantickou představu Kanady nalézáme v písních trampských osad z okolí Prahy od raných 20. let minulého století. Trampský písničkář Jan Korda (1904–1986), člen souboru Setleři, vzpomíná na kanadské období takto: *„Byly to postavy z knih Jacka Londona, Curwooda, Rex Beacha, a tak se zpěváci ocitli na Aljašce, kde každý měl*

2. O svou americkou zkušenost se podělili po návratu také dva badatelé, jimž jsme se věnovali na kolokviu v minulých letech: přírodovědec a etnograf Vladimír Úleha (1888–1947), který pobýval na studijním pobytu v USA, Mexiku a Kanadě v roce 1925 (Pajer 2007: 236) nebo etnolog František Pospíšil (1885–1958), který byl od října 1930 do června 1931 v USA s cílem mimo jiné *„prostudovati zbytky indiánských kultur“* (Pospíšil in Pavlicová – Uhlíková 2017: 16).
3. Srov. František Kožíšek 2006: *Seton v Praze*. Praha: Liga lesní moudrosti.
4. Kanadské *canoe* k nám dostal v letech 1908–1912 všestranný sportovec a organizátor Josef Rössler-Ořovský, mj. zakladatel vodního skautingu. Srov. *„Josef Rössler-Ořovský. Wikipedie. Otevřená encyklopedie [online] [cit 1. 9. 2020]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_R%C3%B6ssler-O%C5%99ovsk%C3%BD>*. Podle původní výslovnosti se lodi u nás nejprve říkalo keňu.

„Šest psů, šest věrných kamarádů, na řece Yukonu, v legendárním Dawsonu‘ a pělo se, že „Ještě mili, ještě chvíli‘ a o starém lovcí a jeho věrném vlčáku Jerry m atd.“ (Korda in Mácha 1967: 19)

První a později snad nejznámější trampský písničkář Jaroslav Mottl⁵ (1900–1986) psal své písně jako člen tramské osady Ztracenka. Z ukázek vidíme, že kanadské a severské prostředí spojoval se samotou, lovem, zvířaty a jakousi vznešenou úctou:

Na severu chajdu měl dřevěnou / říkal, že je život samý blud / winchestrovka byla jeho ženou / Jerry vlčák jeho věrný druh / radoval se starý lovec koží, / že se jeho kořist stále množí.

(Jaroslav Mottl: *Jerry vlčák*, kolem 1920)

Do ranní mlhy když stín tvůj se řítí, / ó, cariboo, ó, cariboo / velebné záře jas kol tebe svítí, / ó, cariboo, ó, cariboo.

(Jaroslav Mottl: *Cariboo*, 1926)

Měl jsem šest psů, jakých Klondyke neviděl / měl jsem šest psů, jež mi každý záviděl. / Teď jsem tu sám, nikdo na mne nečeká / teď jsem tu sám, žádný z nich už neštěká.

(Jaroslav Mottl: *Šest psů*, 1926)

Muzikoložka Aťka Chmelařová přesně popsala Mottlův přínos: „Jako prokazatelně první trampský písničkář se zasloužil o založení tradice a popularity tramské písně; mnohé, postupem času takřka zlidovělé, se staly trvalou inspirací jeho následovníků.“ (Chmelařová 1990: 363) Tramských písní, které by konkrétně jmenovaly místa na severu amerického kontinentu, není mnoho. Převládá romantické vykreslení atmosféry a prostředí. Tak je to ostatně i v písni o neohroženém příslušníkovi kanadské jízdni policie, kterou zmiňuje Jan Korda:

Sníh bodá tvář, duše chví se tísní / bojuje již jen aby sám žil. / Nepřijde víc zpátky se svou písní / nesplní se, o čem pořád snil. / Na severu v bílé pláni / umíraje šeptá přání/ hvězdám jasným naposled: Ref. Ještě mili, ještě chvíli, / do posledních těla sil.

(Jaroslav Novák: *Ještě mili, ještě chvíli*, 1930)

5. Mottl psal později i pro kabarety, estrády a filmy. Je podepsán pod více než 700 texty a stovkou melodií (Chmelařová 1990: 363).

Obr. 1. Notové dvojlisty nakladatelství J. Stožický

Trampské hnutí se dostalo na Moravu s drobným zpožděním za Prahou, takže i písně s kanadskou tematikou zde nacházíme později. Některé z nich vyšly po roce 1940⁶ v brněnském nakladatelství Jaroslava Stožického. Z nich nejznámější je tango *Píseň severu* (*Bílý losos*) (text Viktorka Bárová, hudba Pavel Milan), dodnes oblíbené *Bílá kánoe* (Jára Tulák / Pavel Milan) a *Půlnoční slunce* (Boh. Čaha / Pavel Milan). Podobně jako v pražských edicích notových dvojlistů je významnou součástí písně ilustrace na obálce (obr. 1). Kanada není v textech nikdy jmenovaná, výmluvný je však výběr slov – výrazy jako Sever (s velkým S), bílý losos, peřeje, polární zář (*Píseň severu*), kánoe, keňu, peřeje, řeka, vlny, opary mlh (*Bílá kánoe*) nebo bílé pláně, nedozírná dál, bílá step, slunce plá půlnoční tmou, polární zář (*Půlnoční slunce*). Rozlehlé prostory Kanady jsou v textech zredukovány na zasněžený a neobydlený sever kontinentu, lovecké historky zmizely a jejich místo zaujaly písně o lásce, za níž se zpěvák vydá a kde osamělý Sever bude odměnou jemu i dívce.

Přestože v letech nacistické okupace tyto texty nemohly nikoho ohrozit, skryli se autoři před cenzurou za pseudonymy. Anonymita

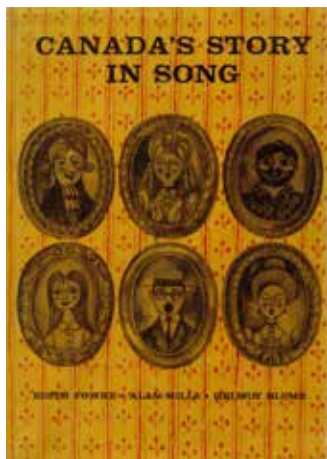
6. Mezinárodní registrace autorských práv s vrocením u nás zřejmě nefungovala v letech 1939–1945, více k tématu Příbylová 2016:143.

mohla mít i důvody profesní: takové vysvětlení se nabízí v případě autora hudby, Pavla Milana – skutečným jménem Jana Plichty (1898–1969), jenž byl violista, uznávaný skladatel a v době vydání písní působil jako dirigent rozhlasového symfonického orchestru v Brně (Šedová 2014). Pod pseudonymem Pavel Milan vydal ještě dvacet dalších trampských písní, spolupracoval převážně s brněnskou Zelenou sedmou. *Píseň severu* zpívala Zelená sedma v pražské Lucerně a nahrávka se v roce 1941 dostala na gramofonové desky (Bedřich Mašner in Mácha 1967: 36–37). Identita údajné autorky textu *Písně severu*, Viktorky Bárové, je dodnes spíše nejasná. Zatímco jeden zdroj (Náhlík 2006) uvádí skutečné jméno a poskytuje i životní data – dr. Jan Šmolka (1901–1985), druhý zdroj (Linhart 2004) bez upřesnění vidí za pseudonymem jistého dr. Jana Šustka. Autor textu *Bílé kanoe*, Jára Tulák, je spojován se skupinou Tuláci z Moravské Ostravy. Boh. Čaha se jako textař objevuje u několika dobových polek, které vyšly podobně jako *Půlnoční slunce* v levných sešitových dvojlistech. Dobrat se k přesnějším informacím by snad bylo možné po důkladnějším hledání.

Stálicí a dnes i klasikou trampského repertoáru se stala píseň Kapitána Kida (1932–2012, vlastním jménem Jaroslav Velinský) *Slaboch Ben*. Autor ji složil kolem roku 1954. Úvodní řádky přesně a jednoduše vystihují místo, atmosféru a hlavní postavu písně: *V lesích Ontaria čerstvá smůla voní, / tam, kde silných mužů paže vládne jen, / kde sosny staleté se pod sekyrou kloní, / v kempu dřevorubců žije Slaboch Ben*. Další sloky a závěr ukazují v duchu amerických westernů a českých rodokapsů hrdinství vysmívaného jedince, který zachránil partu dřevorubců a sám přítom jejich vinou zahynul.

Přesycenost kanadskou trampskou romantikou signalizuje kuplet *Kanada kouzla zbavená* (1939) s hudbou Edy Šturce a textem Mirko Vostrého.⁷ V textu se zpívá o prérii a Indiánech, o Manituovi a bledých tvářích. Atributy Kanady, dříve trampy uctívané, jsou zparodovány, kuplet se v závěru trefuje do snah napodobovat indiánský styl života

7. Vostrý byl člen trampské osady Westmeni a stejnojmenného pražského pěveckého sboru. Po okupaci Československa museli Westmeni ukončit činnost. Později se z nich přetrafoval kabaretní soubor Nezbední bakaláři (Vostrý in Mácha 1967: 34).

Obr. 2. *Canada's Story in Song* (1965)

v české osadě. Za každou z deseti publikovaných slok následuje refrén: „*Ta Kanada už je ta tam / a Manitou je na to sám.*“ Zánik kanadského období v trampské písni ukazuje také později píseň *Bílá bonanza* (kolem roku 1950) Kapitána Kida. Po romantice, přírodní a milostné lyrice a humoru je daleký sever terčem karikatury. Refrén: *Posnídáme flaksy, jež jsou zmrzlé jaksi, / v dáli kleje lovec medvědů, / že prej přimrz šosem u ledu. / I ten bílej losos nadrbal si kokos, / peřeje jsou totiž zamrzlé, bílá smrt se šklebí oplzle.*

Příběh Kanady v písni

Hledáme-li v českých zemích další trampské písně s kanadským obsahem, musíme se posunout až do poloviny 80. let a k pražské skupině a trampské osadě Paběrky. Tehdy někdo z jejích členů přinesl z pražské městské knihovny zpěvník kanadských lidových písní. Byl uspořádán chronologicky a tematicky a kromě textů písní a notových záznamů (a ilustrací) přinášel i obsáhlé úvody k jednotlivým celkům a komentáře ke vzniku a obsahu jednotlivých písní. O mnoho let později jsme se s Jiřím Mackem z Paběrků shodli, že šlo o knihu kanadské folkloristky Edith Fowkeové a kanadského písničkáře Alana Millse *Canada's Story in Song* (Fowke – Mills – Blume 1965; obr. 2).

Obr. 3. LP *Od Yukonu k Ontariu. Písňe kanadských zlatokopů, dřevorubců, námořníků...* (1991)

Zájemci o lidové písně z anglicky mluvících zemí měli v Československu k dispozici průkopnickou sbírku *Americká lidová poezie* (1961) editora Lubomíra Dorůžky a výběr z australské lidové poezie *Oheň z dříví eukalyptu* (1977) v překladech Karla Ulberta. Tyto dvě knihy, díky kvalitním překladům, oslovily mnohé české trampské písničkáře a countryové či bluegrassové kapely. Několik písní z nich se dostalo do repertoáru skupin Greenhorns, Spirituál kvintet či White Stars a odtud i na gramofonové desky a později do české zpěvní tradice. Také kanadské lidové písně získaly díky členům Paběrků – Marko Čermákovi, Liborovi Vinklátovi a Jiřímu Mackovi – české texty. Nedočkaly se však knižního vydání. Skupina je zařadila do svých vystoupení, zpívala je u trampských ohňů, a když to doba dovolila, natočila celé „kanadské“ album, LP s názvem *Od Yukonu k Ontariu. Písňe kanadských zlatokopů, dřevorubců, námořníků...* (1991; obr. 3).⁸ V průvodním slově na obalu desky Marko Čermák říká: „Paběrky vám předkládají výběr z kanadských lidových písní a balad, které zůstaly neprávem vedle populárních amerických a australských lidovek až dosud zcela stranou zájmu. Osudy romantických hledačů i usedlíků oněch severnějších teritorií

8. Vybrané kanadské lidové písně a balady najdeme i ve zpěvnících, které si skupina Paběrky po roce 1991 vydává vlastním nákladem.

jsou si však velice blízké se svými častěji opěvovanými sousedy. Stejně tak textové náměty příbuzných lidovkových melodik.“

Na album Paběrků se vešlo čtrnáct písní. I když výběr z původních sedmdesáti tří v kanadském zpěvníku nebyl jednoduchý, skupině se podařilo tematicky dotknout všech zeměpisných oblastí Kanady. Kanadské motivy oblíbené v českých trampských písních najdeme na albu zpracované několikrát – život dřevorubců přibližuje *Hoganoovo jezero* a unikátní *Dřevorubecká abeceda*. Zlatou horečku zachycuje *Klondike* a *Nárek dívky*. Život na zasněženém severu odkrývají *Sněžní hadi*. Původní obyvatele při setkání s nově příchozími popisují *Stíny Irokézů*⁹. Setkáme se však i s nevědní *Huronskou koledou*. Polovina písní na albu pracuje s tématy, která domácí trampská písňová produkce v souvislosti s Kanadou do té doby nepoužila – farmaření na prérii (*Saskatchewan*), cestování železnicí (*Červenec 1954*; *Pod kotel přikládej*), plavbu lodí přes moře – za novým domovem, hledáním nových cest, za lovem ryb a tuleňů, včetně tragického ztroskotání (*Sally Greer*; *Franklinova expedice*; *Briga Polina*) a nakonec i tragické události z historie Kanady (*Zkáza městečka Frank*).

České texty většinou odpovídají s jistou básnickou licencí originálům v angličtině nebo francouzštině. Zastavme se u několika písní, které jsou svým způsobem výjimečné.

Dřevorubecká abeceda (*The Lumberman's Alphabet*, český text Jiří Macek a Marko Čermák). Píseň rozvíjí formát, který znají děti z anglicky mluvících zemí, tedy abecední říkanky. Každému písmenu abecedy je přiřazeno slovo a rýmovaná říkanka slouží jako mnemotechnická pomůcka pro zapamatování abecedy ve správném pořadí. *Dřevorubecká abeceda* však upozorňuje na svět, v němž pro děti a ženy není místo.

Začíná áckem tvá abeceda, / ani bříza se položit bez ní nedá, / C je tvůj cíl, co dal ses jim vést, / že dřevařem bejt je obrovská čest. // E to je eso, co v rukávu máš / a fandit svý fušce nezapomináš, / G to je guláš,

9. V originále *Petit rocher*. Zpověď trapera umírajícího na malé skále je údajně nejstarší francouzsky psanou písní o střetech bělochů s Indiány na severoamerickém kontinentě. Do angličtiny ji převedl a po druhé světové válce zpopularizoval kanadský zpěvák a sběratel lidových písní Alan Mills.

co jí s tebou myš, / hlad to je hřebec, jen tím ho zkrotíš. Ref. My známe tu dřevařskou abecedu, / bez ní třísku už uříznout nedovedu, / hajdery houdery hajdery hou, / huláká po lesích každěj tu svou.

V českém, velice zdařilém textu uplatnili autoři dále slova, která i samostatně odrážejí atmosféru tábora v lesích (jedle, kácení, les, milá, nebezpečí, ocel, pařez, rubání, sosna, tabák, údolí, večer, záda). V anglické verzi představuje „A“ sekerka, tedy *axe*, z dřevorubeckého náčiní je tu ještě brousek, topůrko a ostří sekerky. Kanadská verze zmiňuje i vši, které trápí dřevorubce, ukazuje, jak si dřevorubci zašívají roztrhané kalhoty a jak poražené klády plaví po řece. V refrénu se zpívá o whisky, což, jak Edith Fowkeová vysvětluje, bylo spíš zbožným přáním, neboť v dřevorubeckých táborech byl alkohol zakázaný (Fowke – Mills – Blume 1965: 170).

Sněžní hadi (When the Ice Worms Nest Again, český text Marko Čermák). Kanada má svůj folklor a patří k němu i vyprávění o sněžných červech, kteří na severu hnízdí v ledu a sněhu. Zatímco některé bary nabízejí panáky alkoholu s „opravdovými“ sněžnými červy, kanadské děti z mateřských škol při této veselé písničce tancují a převlékají se do masek červů. V originále jde po způsobu myslivecké či rybářské latiny o jakousi severskou latinu, cílenou na nováčky, ne nepodobnou vyprávění Eskymo Welzla. Při převodu do češtiny se z červů stali hadi a text zůstal v mezích trampské romantiky.

Kde se bílej příboj v ledy věčný mění, / tam, kde končí zem a ticho začíná, / kde pro městský lidi z jihu místo není, / čeká tvoje drsná holka jediná. Ref. V legendách se dovídáš, / na prstech dny počítáš, / jak smrti vstríc tvý saně ujíždí, / a když zimou zešláš, / sněžný hady uvidíš, / co kolem tvýho hrobu zahrní.

Franklinova expedice (The Franklin Expedition, český text Libor Vinklát). Hledání tzv. severozápadní cesty ledovými pláněmi Arktidy z Atlantiku do Tichého oceánu má mnoho obětí. Balada popisuje osudy zmizelé expedice Johna Franklina, vypravené roku 1845 z Anglie. Až v letech 2014 a 2016 byly objeveny pozůstatky trosečníků a vysvětleno, jak a proč zemřeli. Původní balada má v Británii i Kanadě několik různých verzí. Příběh objevitelů/trosečníků na lodích *Erebus* a *Terror* se stal nekonečným zdrojem mnoha románů, esejů, vědeckých prací a dokumentárních filmů.

Pojďte blíž, ať můžu začít hned / o plavbě daleké vám vyprávět, / tak poslouvejte, takhle začíná / ta velká pouť sira Franklina. Ref. Je na severozápad cesta zlá a hroby ledovými značená, / na kříže už nikdo nemá sil, vyryt jméno, datum, dlouhý cesty cíl. // Tak jako přízrak, který děsí nás, / dvě mrtvé lodi, Terror, Erebus, / těm mrtvejm lodím vichr silou svou / ze stěžňů serval vlajku anglickou.

Huronská koleda (Jesous ahathonthia; The Huron carol; Jésus est né, český text Jiří Macek). Působení jezuitských misionářů mezi kanadskými Indiány dokumentuje zajímavým způsobem tato vánoční koleda. Jak uvádí Edith Fowkeová, otec Jean de Brébef nejen šířil víru, ale také se naučil jazyk Huronů a vytvořil pro něj vůbec první slovník a gramatiku. Protože angličtina byla pro Hurony těžká, složil pro ně de Brébef někdy kolem roku 1641 vánoční koledu v huronštině (Fowke – Mills – Blume 1965: 29). Ve 20. století získala koleda postupně i francouzský a anglický text – a jak se můžeme přesvědčit na YouTube, zpívá se o vánočních svátcích v mnoha zemích světa.

Tě zimy přišel krutý mráz / a s ním bělostný sníh, / tu svolal Giči Manitů / houf andělů svých / a tichou zemí jiskřivou / nesli píseň mrazivou. Ref. Nebeské znamení svítí teď nám / in excelsis gloria. // V chýši z kůry březové / teď jezulátko spí, / je v kožešinách králíčích, / tak mile, nevšední / a lovcům zazní za noci / ten andělský chór víc a víc.

České trampské a portovní publikum však zná ještě jinou píseň kanadských Indiánů, konkrétně ukolébavku Irokézů od Velkých jezer. Je první skladbou uvedenou v knize *Canada's Story in Song*. Alan Mills ji opatřil anglickým textem. Původní text v irokézském jazyce, též v knize uvedený, u nás kupodivu dobře známe. Zpopularizovala jej už v 70. letech 20. století skupina Minnesengři s Pavlem Žalmanem Lohonkou. „Spinkej, můj maličký,“ zpívá se v doslovném českém překladu, a potom v originále – *Ho, Ho, Watanay, Kiyokena*. Píseň vyšla v roce 1973 na malé (EP) desce skupiny Minnesengři¹⁰ a je logické, že ji Paběrky na své album nezařadily.

10. *Písně Minnesengrů a Hoboes*. Panton 1973.

Lidové písně provázejí migranty či exulanty na cestě do nového domova, slouží jako pomůcka při vyučování cizímu jazyku, odrážejí trendy populární hudby v globalizovaném světě či stranickou ideologii. Kanadská etnomuzikoložka Beverly Diamondová k tomu říká: „Hudbu můžeme chápat jako výrazové médium, které je nejvíce spojené s konkrétním místem, ovšem na druhou stranu je to forma výrazové kultury, která má největší schopnost putovat.“ (Diamond 1994:16) Vybrané kanadské lidové písně se k nám dostaly v tištěné formě, v jediné knize. Rozšířily se v českých verzích díky tramským autorům, jejichž romantická vize nedostupné a vzdálené Kanady našla ohlas u domácího publika. Přesto u nás těžko vysvětlujeme překvapeným Kanaďanům, jak je možné, že známe tolik jejich lidových písní.

Osobní zkušenost

Obraz Kanady v tramských písních závisel od 20. let 20. století spíše na zprostředkované zkušenosti. Jak už jsme zmínili na začátku, byla to především dobrodružná literatura a vyprávění cestovatelů. Impulz pro vznik zájmu o Kanadu mohl přijít i s návratem československých legionářů z Ruska v roce 1919. Někteří cestovali z Vladivostoku lodí kolem Japonska a vlakem přes americký kontinent, a to buď ze San Francisca přes USA, nebo z Vancouveru přes Kanadu. Evakuace legionářů byla přísně organizovaná a pláně a lesy Kanady viděli mladí muži jen z oken vlaku. Hmatatelné upomínky mohli někteří mít v podobě kanadských vojenských stejnokrojů,¹¹ které pak na domácí půdě obohatily tramské vybavení.

Osobní prožitky z Kanady měli emigranti. Jak upozorňuje Květa Kunešová s Věrou Tauchmanovou (2018: 11–13), Češi přicházeli do Kanady už od 18. století. Nás v souvislosti s tramskou písní zajímá generace 40. let 20. století, trampí, mladí lidé zasažení invazí armád Varšavské smlouvy v roce 1968. „Byli to lidé, kteří odcházeli z politických důvodů, protože jinak by doma čelili represím různého charakteru. Cítili se ohroženi nebo byli záměrně k tomuto kroku dohnáni komunistickou mocí.“ (Kunešová a Tauchmanová 2018: 12)

11. Dle vyprávění Josefa Fily. Viz rozhlasový dokuseriál Karla Špalka (2020): *Můj dědeček hrdina*. 4. díl. <<https://www.mujozhlas.cz/dokuserial/karel-spalek-muj-dedecek-hrdina>>

Hned na podzim 1968 skončili mnozí Češi (a Slováci) v Rakousku a čekali, která země jim nabídne azyl. Pro mnoho našinců to byla Kanada. Jedna z prvních trampských písní o Kanadě z toho období se objevila nejprve jako text – báseň – v roce 1971 v literární soutěži Trapsavec.¹² Hlavní cenu, Zlatého Trapsavce, získala báseň brněnského publicisty, hudebníka a trampa Jožky Jegra (1939–2001) *Ontario*. Netrvalo dlouho, text zhudebnil trampský kytarista Vladimír Rolf Staněk (1928–1997) a vznikla stejnojmenná píseň. Vypravěč v ní reaguje na nostalgický dopis emigranta, který má v nové zemi materiální dostatek, ale schází mu kamarádi a romantika starých tábořišť:

*Dostal jsem psaní z Ontaria,
z té dálky dejchne poezie,
otvírám list, však mezi řádky
je skryta nostalgie.*

*Že prej má prachů jak nóbl pán,
knihovnu plnou Hemingwaye
a novej vůz a taky nuda
klepe mu na veřeje.*

*Odešli mnozí a jejich smích
v campech už nezazní,
toulavej vítr v strunách jim hrál
možná song poslední.*

*Dostal jsem psaní z Ontaria,
píše mi přítel z emigrace:
pošli mi, prosím, vzpomínek pár
sem do mý nový štace.*

*Srdce prý nechal malinkej kus
ležet u cesty tu neděli,
kde jsme se slečnou romantikou
na trávě dováděli.*

12. Soutěž Trapsavec vznikla v roce 1971 a existuje dodnes, archiv textů je dostupný na <www.trapsavec.cz>.

*A tak jsem poslal do zámoří
pár stručných vět a komplimentů,
že srdce už dávno v trávě není,
jen trocha sentimentu.*

*Dostal jsem psaní z Ontaria,
z té dálky dejchne poezie,
dopis malej, však mezi řádky
veliká nostalgie.*

Ontario je snad vůbec první naší tramskou písní, která pracuje s autentickou osobní zkušeností vztaženou ke Kanadě. Provincie Ontario byla pro emigranty jednou z důležitých zastávek. Česká komunita má konkrétně v městě Toronto v Ontariu zhruba 15 000 lidí a patří tak k nejpočetnější české menšině na kanadském území (Ruprecht 2001). Jedinečnost textu podtrhuje postava vypravěče, který vlastně v Kanadě nebyl a jen interpretuje slova toho, který odešel. Emigrace po roce 1968 zasáhla totiž bolestně také řadu těch, co zůstali doma. Text písně jim mluvil z duše. Byl aktuální až do sametové revoluce a jeho emotivní náboj působí silně dodnes. Prvními interprety písně byli oba autoři¹³ a tramské skupiny s úzkou vazbou na ně – skupina Roveří ze Zbýšova, Příboj z Brna, později Karabina, Antares, TE Band, Kamelot a mnozí další.

Do Kanady přivedla emigrace charismatického zpěváka a kytaristu Příboje¹⁴ Lubomíra Lampu Dvořáka (1946–2004; obr. 4). Odcházel z Brna v roce 1981 přes Rakousko a s ním další člen Příboje, František Fony Pochop. Domov našel v Britské Kolumbii, ve Vancouveru, kde už byla silná česká tramská komunita. Jako vyučený kovář neměl problém získat práci a ve volném čase pokračoval v tom, co

13. Ve finále autorské soutěže tramských písní na Portě 1973 získalo *Ontario* J. Jegra a L. Staňka v podání Příboje třetí místo (z šestnácti nominovaných) (Doležal a Langer 2001: 48).

14. Brněnský Příboj vznikl v roce 1963 jako osadní sbor. Lampa byl se skupinou v dobách její největší proslulosti v letech 1969–1981. Příboj je mnohonásobným vítězem soutěže tramských skupin Náměšťská placka (1972, 1973, 1974, 1976, 1978), v roce 1973 a 1974 vyhrál Portu a 1981 získal Zlatou Portu, vyhrál i přehlídku Karvinský totem. Soubor Příboj ukončil činnost v roce 1990, ale jako zpívající tramská osada působí dodnes.

Obr. 4. Luboš Lampa Dvořák a skupina Příboj na Portě 1981.
Foto převzato z: Doležal – Langer 2001: 51

doma – věnoval se trampingu, zpěvu a také amatérskému divadlu. Písničky, které skládal, se bohužel nedočkaly vydání. Kolují mezi čecho-kanadskými a našimi trampy. Některé přímo ukazují Lampovu kanadskou zkušenost: *Dálavám zpívám*, *Cesta na Gordon*, *Squamish River* [Jezero Gordon a řeka Squamish jsou v Britské Kolumbii]. Z trampského splutí řeky Yukon v roce 2003 existuje video záznam sdílený na YouTube. Lampa zpívá *Yukon*,¹⁵ píseň prvorepublikových trampů Rudolfa Chundely a Václava Fliegela. Její trampská romantika se zhmotnila do skutečnosti. Lampa žije svůj sen. Na březích opravdového Yukonu zpívá o divoké řece, o zlatě a kamarádech:

*Vody Yukonu teskně buráci/ zlaté pohoří pokrýl bílý sníh/ zásoby moje pomalu se ztrácí/ dozněl navždy kamarádů smích.*¹⁶

15. Autor záznamu a zveřejnění Aleš Klestil v poznámce vysvětluje: „Ukazka z trampského DVD „Yukon River 2003“ Made by Stopa@telus.net. 170 cesko-slovenskych trampu sjelo reku z Carmacks do Dawsonu, 400 km divociny bez cest a usedlosti za 12 dni.“

16. „Lampa: Vody Yukonu“ (2003). *YouTube* [online] [cit 26. 7. 2020]. Dostupné z: <<https://www.youtube.com/watch?v=dcGN8Ny88Do>>.

Lampovým spoluhráčem se v Kanadě (kromě Fonyho) stal další Brňan, tramp a písničkář, Radek Red Tížek (*1945). Odešel v roce 1983 přes Rakousko (natrvalo se vrátil v roce 2011).¹⁷ Nadšené popisy kanadské divočiny předchozích emigrantů ho zavedly v roce 1984 za nimi do Vancouveru v Britské Kolumbii. Práci získal v oboru, v němž pracoval už doma (obrábění kovů). V Brně působil v countryových skupinách Hráči a Jezdci, jeho píseň *Mark Twain* už žila samostatným životem. Písničku *Horký kanadský léto* (inspirované knihou Josefa Novotného *Rok v Kanadě*) napsal dlouho před emigrací. Ve Vancouveru se zapojil do dění amatérského českého divadla, psal pro ně písničky. Při našem setkání si živě vzpomínal na představení o Eskymo Welzlovi, v němž hrál a zpíval již zmíněný Lampa nebo na taneční skupinu Rychlé šípy, též s Lampou. Na jejich zábavu ve zlatokopecském duchu přišlo na pět set lidí.

Kanadských témat je v písničkách Radka Tížka hodně. Mnohé kolují mezi trampy po celém světě,¹⁸ téměř zlidovělé jsou *Hory Colorada*, *Do Kordiller*, *Dálky*, *smutný dálky*. Autor, dle vlastních slov, chce mít v textech hezký příběh, linku, děj. Písničky spojuje motiv tuláctví, dálek, emigrace, kamarádství a přírody, zachycené ve všech ročních obdobích. K pravdivosti vyjádření přispívá výpověď v první osobě, někdy i s odkazem na Britskou Kolumbii, Vancouver, Skalisté hory či Kordillery. Texty odrážejí autorovy zážitky, zkušenosti a životní filozofii:

*Já počestně žil dlouhej čas / pár flámů a už běžel hlas / že v městě
kazím dobrý mravy. / Ať prý s tou partou vandráků / tam z opuštěnejch
baráků / stěhuju se do spálený trávy.*

Ref. *Do Kordiller, do Kordiller / se zítra dám / když jako té, když
jako té/ prý duši mám. [...] // A když po dlouhý noci probdělý / se
Pámbu se mnou rozdělí / a naplní mi vrchovatě šálek / pak nikdo ať mne
nesoudí / možná, že taky jednou zabloudí / a jako já ponese tíhu dalek.
(Do Kordiller)*

17. Z rozhovoru Radka Tížka s autorkou v Brně dne 3. 9. 2018.

18. Může za to mj. i celosvětový trampský potlach, původně setkání českých, moravských a slovenských trampů v emigraci. Potlach byl v pětiletých rozeztupech organizován několikrát v Kanadě, USA, v Austrálii a ve Švýcarsku.

*Však dřív, než se zítra do toulání dáme / v tý dnešní noci hvězdy
rozhoupáme / ať hvězdy jako ty zvony nám bijí / pak na Britskou Kolumbií.
(Na jedny lodi)*

Pokud vím, nemá Radek Red Tížek dosud oficiálně publikovaný zpěvník. Jeho písničky se šíří ústním podáním a také prostřednictvím amatérských záznamů na YouTube z potlachů, slezin, besed a vystoupení.¹⁹ Některé jeho písničky najdeme v repertoáru brněnských countryových a trampských skupin. Deset písniček se v roce 2000 dostalo na album tria C&C Band a album se jmenuje podle nejoblíbenější z nich – *Kordillery*.

Kanadský sever v písni

Zkusme si na závěr shrnout, jak vypadá Kanada a kanadský sever v našich trampských písničkách. Možná se dobereme i odpovědi na otázku, v čem tkví přitažlivost kanadského severu. Určitě je to vzdálenost Kanady od nás, její rozlehlost a nedostupnost. Naši písničkáři se více než půlstoletí nechali inspirovat vyprávěním cestovatelů, spisovatelů, a dokonce i dnes neznámých autorů lidových balad a písní. Prostor mezi Kanadou a Českem překlenuli pomocí vlastní fantazie. Kupodivu podobný přístup mají i samotní Kanadané ke kanadskému severu. Podle historika Williama R. Morrisona „je kanadský sever do jisté míry nejen zeměpisná oblast, ale místo pro sny, představivost a fantazii“ (Morrison in Rosenthal 2009: 26). Ve starších trampských písních jsou hrůzy severské divočiny podávány optikou obdivné romantiky, někdy i s nadsázkou a humorem. „Náš“ kanadský sever se ani vzdáleně nepodobá „zlovůli severu“ o němž ve svých přednáškách o kanadské literatuře mluvila spisovatelka Margaret Atwoodová: podrobně rozebrala kanibalismus mezi členy nešťastných objevitelských cest na lodích Erebus a Terror, popsala šílenství, jemuž propadají obyvatelé bílých plání, ukázala motivace a hrozné konce bělochů, kteří chtěli žít jako Indiáni, a věnovala se i útrapám přehlížené či neviditelné poloviny obyvatel severu, ženám (Atwood 1995).

19. Např. vystoupení Radka Reda Tížka v roce 2013 na večeru skupiny Ozvěna v Brně viz <https://www.youtube.com/watch?v=zub_DOUYgAU>.

Můžeme se ptát, zda a jak se změnil obraz Kanady v písních našich novodobých emigrantů. Naše ukázky nejsou statisticky významné, ale výborně reprezentují osobitou komunitu, která žila (a žije) svůj trampský sen na březích jezer, řek a pod divokými horami Britské Kolumbie na severozápadě Kanady. Naši trampi přišli k břehům Yukonu s vidinou romantiky, která pramení na březích Vltavy, Berounky, Sázavy či Oslavy, a ta nová kanadská místa vzali natolik za své, že k nim patří desítky písní v češtině. Kousek Kanady si tedy v dobrém slova smyslu přivlastnili.

Prameny a literatura:

- ATWOOD, Margaret 1995: *Strange Things. The Malevolent North in Canadian Literature*. Oxford: Clarendon Press.
- DIAMOND, Beverley – WITMER, Robert (eds.) 1994: *Canadian Music. Issues of Hegemony and Identity*. Toronto: Canadian Scholars' Press.
- DOLEŽAL, Ivan – LANGER, Miloslav Jakub 2001: *Porta znamená brána... i do nového století?* Praha: Adonai, s.r.o.
- FOWKE, Edith – MILLS, Allan – BLUME, Helmut 1965: *Canada's Story in Song*. Toronto: W. J. Gage Limited.
- GOLOMBEK, Bedřich – VALENTA, Edvard (1932) 1971: *Trampoty eskymáckého náčelníka v Evropě. Nejtěžší léta Jana Welzla*. Praha: Odeon.
- HURIKÁN, Bob (1940) 1990: *Dějiny trampingu*. Praha: Nakladatelství Novinář.
- CHMELÁŘOVÁ, Aťka 1990: Mottl, Jaroslav. In: MATZNER, Antonín – POLEDŇÁK, Ivan – WASSERBERGER, Igor (eds.): *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby. Část jmenná – československá hudební scéna*. Praha: Editio Supraphon, s. 363.
- „Jaroslav Arnošt Trpák“. *Wikipedie. Otevřená encyklopedie* [online] [cit 1. 9. 2020]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Jaroslav_Arno%C5%A1t_Trp%C3%A1k>.
- „Josef Rössler-Ořovský“. *Wikipedie. Otevřená encyklopedie* [online] [cit 1. 9. 2020]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_R%C3%B6ssler-O%C5%99ovsk%C3%BD>.
- KUNEŠOVÁ, Květuše – TAUCHMANOVÁ, Věra (eds.) a kol. 2018: *Kanadská zkušenost. Emigrace a návrat*. Hradec Králové: Gaudeamus.

- LINHART, Tony 2014: „Historie trampské písně IV.“ *Trampský magazín* [online] [cit. 1. 9. 2020]. Dostupné z: <<https://www.trampsky-magazin.cz/blog/historie-trampske-pisne-4-trampska-pisen-za-protektoratu-248.html>>.
- MÁCHA, Zbyněk (ed.) 1967: *Kronika trampské písničky*. Praha: Panton.
- NÁHLÍK, Petr 2006: „Viktorka Bárová byl vlastně muž“. *Music Open. Hudební časopis nejen o muzice* [online] [cit 2. 9. 2020]. Dostupné z: <<http://www.musicopen.cz/index.php/osobnosti/3841-viktorka-barova-byl-vlastne-muz>>.
- PAJER, Jiří 2007: Úlehla Vladimír. In: JEŘÁBEK, Richard (ed.): *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. 1- svazek. Biografická část*. Praha: Mladá fronta, s. 236–237.
- PŘIBYLOVÁ, Irena 2016: Je na Západ cesta dlouhá: kovbojská písnička v českých zemích 1919–1949. In: PŘIBYLOVÁ, Irena – UHLÍKOVÁ, Lucie (eds.): *Od folkloru k world music: Na počátku bylo...* Náměšť nad Oslavou: Městské kulturní středisko, s. 131–158.
- ROSENTHAL, Caroline 2009: Locations of North in Canadian Literature and Culture. *Zeitschrift für Kanada-Studien* 29, č. 2, s. 25–38.
- RUPRECHT, Tony 2001: *Toronto's Many Faces*. Toronto: Quarry Press.
- SPARLING, Don 2012: „Canada“ in the Czech Lands. In: KUTTOSI, Katalin (ed.): *Canada in Eight Tongues: Translating Canada in Central Europe. / Le Canada en huit langues: Traduire le Canada en Europe centrale*. Brno: Masarykova univerzita, s. 39–48.
- ŠEDOVÁ, Iveta 2014. „Plichta Jan“. *Český hudební slovník osob a institucí* [online] [cit 2. 9. 2020]. Dostupné z: <https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=5154>.
- TRPÁK, Jaroslav Arnošt 1928: Kousek Kanady v Čechách. *Národní listy* 68, č. 255, 14. 9., s. 1–2.

Ostatní zdroje:

- Kordillery*. CD skupiny C&C Band, Ji-Ho Music 2000.
- „Lampa: Vody Yukonu“ (2003). *YouTube* [online] [cit 26. 7. 2020]. Dostupné z: <<https://www.youtube.com/watch?v=dcGN8Ny88Do>>.
- Od Yukonu k Ontariu. Písňe kanadských zlatokopů, dřevorubců, námořníků...* LP skupiny Paběrky, Punc 1991.
- Písňe Minnesengrů a Hoboes*. Panton 1973.
- Příboj: Trampská legenda*. CD skupiny Příboj, FT Records 2003.
- Trampské archivy. Archiv trampských písní* [online] [cit 2. 9. 2020]. Dostupné z: <<http://tramp-archivy.cz/atp/index.php>>.
- Trapsavec* [online] [cit 2. 9. 2020]. Dostupné z: <www.trapsavec.cz>.

Notové dvojlisty:

- Bárová, Viktorka – Milan, Pavel [nedat.]: *Písň severu. Bílý losos*. Brno: Jaroslav Stožický, n.d. [2] s., č. 270.
- Caha, B. – Caha, B. – Milan, Pavel [nedat.]: *Půlnoční slunce*. Brno: Jaroslav Stožický, n.d. [2] s., č. 300.
- Tulák, Jára – Tulák, J. – Milan, P. [nedat.]: *Bílé kanoe*. Brno: Jaroslav Stožický, n.d. [2] s., č. 247.

Czechs and Canada in Tramp Songs

The concept of “tramping”, a unique Czech movement of hiking and being outdoors, involves tramp songs. Their topics reflect ideas about tramps: life in the wilderness in harmony with nature, friendship, and conquering obstacles. Canada, distant from the Czech lands, provided an ideal model for developing these ideas in song lyrics. Details of life in Canada, especially in its northwest, were taken from adventure novels and nature writing, and for a short time in the 1920s and 30s from the reports of Czech travellers visiting the American continent. Tramp songs of this period are romantic in their character, they celebrate hunters, trappers and canoeists, their hardships and longing for love. These ideas were so ever-present, that they were mocked in the tramp songs of the late 1940s and early 50s. In the 1980s, the popular tramp music group Paběrky got hold of the songbook *Canada’s Story in Song* and provided a dozen of its songs with Czech lyrics and later even recorded them. That is why some Canadian folksongs and traditional songs have lived their Czech life. Tramp songs that reflect personal Canadian experience are connected to political emigration from Czechoslovakia after 1968. It is interesting to know that the Czech immigrant tramp community in British Columbia has produced many songs in the tramp vein, singing in Czech about the beauties of Canadian sites, rivers, and mountains.

Key words: Canada; Canadian North; the North; Czech tramps; folk songs; singer-songwriters; song lyrics; emigration